

Effektrapport för verksamhetsåret 2023

Forska Utan Djurförsöks uppgift är att stödja forskning för att se till att djurförsök kan ersättas. Vi stödjer forskning för att utveckla nya metoder som gör att djurförsöken inte längre behövs.

Information och politisk påverkan är andra verktyg vi använder för att nå vårt mål: att alla djurförsök, särskilt plågsamma försök på djur, ska ersättas.

Här kan du läsa om våra strategier, aktiviteter och effekter av vårt arbete.

Effektrapport för verksamhetsåret 2023

Som medlem i Giva Sverige, branschorganisationen för tryggt givande, ska Stiftelsen Forska Utan Djurförsök (org.nr. 802004-1441) rapportera effekterna av vårt arbete, i enlighet med Giva Sveriges riktlinjer. Denna rapportering avser att beskriva verksamhet och förhållanden 2023, men då arbetet är långsiktigt och effekterna ofta kommer stegvis, beskrivs här även effekter utifrån ett mer långsiktigt perspektiv. Hur verksamheten har bedrivits och vilka resultat vi har uppnått framgår även i Forska Utan Djurförsöks Årsredovisning för 2023. Årsredovisningarna och Effektrapporterna för de senaste fem åren finns tillgängliga på Forska Utan Djurförsöks hemsida, <http://www.forskautandjurforsok.se>

1. Bakgrund om Forska Utan Djurförsök

Forska Utan Djurförsök är en stiftelse som grundades 1964 och har till ändamål att: "främja sådan för folkhälsan eller djurhälsan bedriven vetenskaplig forskning, där djurförsök inte kommer till användning. Väsentligt är att Stiftelsen med sin verksamhet befordrar utvecklandet av sådana rön och metoder, att användningen av försöksdjur i synnerhet för plågsamma försök nedbringas med sikte på total avveckling." Vårt huvudsakliga uppdrag handlar om att stödja forskning så att nya innovativa djurförsöksfria metoder ska kunna utvecklas och användas istället för djurförsök. Samt i syfte att djurförsök och särskilt plågsamma djurförsök helt ska upphöra, utifrån visionen "En värld fri från djurförsök".

För att uppnå ändamålet delar vi årligen ut ansökningsbara forskningsanslag till forskare, huvudsakligen vid svenska universitet och högskolor. Anslag kan även ges till forskare vid statliga forskningsinstitut, myndigheter och företag. Forskningen vi stödjer ska vara av hög vetenskaplig kvalitet och ha stor potential att ersätta djurförsök. Valideringsplaner och möjligheter att sprida metoden utanför forskarens eget laboratorium, är andra viktiga aspekter. Vårt forskningsstöd ska främja utveckling, utvärdering samt spridning av djurförsöksfria metoder eller på annat sätt bidra till att djurförsök avvecklas. Vi stödjer även utveckling av nya metoder och tekniker som innebär att produkter från djur kan ersättas inom cellodling och i andra vetenskapliga sammanhang där sådana produkter används.

I Forska Utan Djurförsöks uppgift ingår också att sprida information om möjligheterna med, och behovet av, nya metoder utan djurförsök - främst till forskare och blivande forskare - men även till politiker, media och allmänheten. Genom politiskt påverkansarbete och i samarbete med andra aktörer framför allt inom, men även utanför Sverige, arbetar Forska Utan Djurförsök i olika vetenskapliga, regulatoriska och politiska sammanhang för att främja forskning som kan ersätta djurförsök. Forska Utan Djurförsöks verksamhet finansieras i huvudsak genom gåvor och arv från allmänheten. Informationsverksamhet och insamlingsåtgärder riktade till allmänheten är därmed en viktig del i vårt arbete. Vi har, sedan 1997, varit godkända för 90-konto från Svensk Insamlingskontroll och har därmed åtagit oss att följa deras regler samt att vi kontrolleras av dem. Vi är även medlem i

branschorganisationen Giva Sverige och förbinder oss att följa deras regler och riktlinjer samt att vi är godkända för Giva Sveriges märkning Tryggt Givande.

2. Vilket problem vill Forska Utan Djurförsök lösa och hur? Vad vill Forska Utan Djurförsök uppnå?

I Sverige utförs djurförsök på hundratusentals djur varje år; räknas fiskar i provfiske med i definitionen av djurförsök så uppgår antalet djur till miljoner. Djurförsöken i Sverige utförs till största del vid universitet och högskolor runt i om landet. Djur som används i försök utsätts ofta för lidande, samtidigt som djur inte är optimala som modeller för människan i vare sig grundforskning, medicinsk forskning eller för riskbedömning av kemikalier. Att få fram andra vetenskapliga metoder än djurförsök är fördelaktigt både av etiska och vetenskapliga skäl.

Forska Utan Djurförsök arbetar för att djurförsök ska ersättas med innovativa, djurförsöksfria metoder. För att uppnå detta, delar vi årligen ut forskningsanslag till forskning som syftar till att utveckla metoder som kan ersätta djurförsök. Forska Utan Djurförsök har en uttalad ambition att stödja forskning som både kan ersätta djurförsök och bidra till viktiga medicinska och andra vetenskapliga framsteg, och förbättrad riskbedömning av kemikalier, läkemedel och andra produkter.

Forska Utan Djurförsöks arbete, och forskarna vi stödjer, bidrar även till att kunna nå målsättningen i EU:s Direktiv (2010) om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. I det direktivet framgår nämligen målsättningen att "Alla försök på levande djur i vetenskapliga syften och i undervisningssyfte, ska ersättas när det är vetenskapligt möjligt."

För att främja vårt ändamål arbetar Forska Utan Djurförsök för ökad finansiering av forskning som kan ersätta djurförsök. Detta gör vi genom att dels själva sträva efter att kunna dela ut allt högre belopp i forskningsanslag varje år, dels genom att påverka politiskt för ökade statliga medel till forskning som innebär att djurförsök kan ersättas. För att driva på för ökade satsningar på sådan forskning, arbetar vi med att sprida information om behovet av - och möjligheterna med - forskning som kan ersätta djurförsök. För att fler centrala aktörer ska inspireras att främja forskning som kan ersätta djurförsök, sker utbildning till bland annat forskare och blivande forskare, men även informationsspridning till politiker, media och allmänheten.

3. I vilket organisatoriskt sammanhang och geografiskt område verkar Forska Utan Djurförsök?

Forska Utan Djurförsök är en stiftelse som förvaltas av en styrelse med säte i Stockholm. Stiftelsen är registrerad hos Länsstyrelsen Stockholm som utgör tillsynsmyndighet. Verksamheten bedrivs vid ett kansli i Stockholm som under 2023 hade tre anställda. Verksamheten leds av en generalsekreterare som även är kansli- och personalchef,

generalsekreteraren lämnade sin tjänst vid årsskiftet 23/24, ny generalsekreterare påbörjade sin tjänst augusti 2024.

Forska Utan Djurförsök samlar in pengar från allmänheten för att dela ut forskningsanslag företrädesvis till forskare vid svenska universitet och högskolor, forskningsinstitut, myndigheter och företag. I enstaka, och särskilt motiverade fall, kan anslag också delas ut till forskare eller andra aktörer i utlandet.

Verksamheten sker främst i Sverige, men Forska Utan Djurförsök deltar också i olika internationella nätverk för att dela och ta del av information och vetenskapliga framsteg samt för att påverka i de forum där djurförsök och djurförsöksfria metoder diskuteras.

4. Vilken kapacitet och vilket kunnande har Forska Utan Djurförsök för att uppnå sitt mål?

Stiftelsens ekonomi 2023 är mycket god och Forska Utan Djurförsök har målsättningen att varje år kunna dela ut allt högre forskningsanslag, vilket också har skett de senaste åren. Såväl styrelse som anställda har gedigen erfarenhet inom olika relevanta kompetensområden.

Forska Utan Djurförsöks generalsekreterare är utbildad jurist från Stockholms universitet och har över 15 års erfarenhet av politiska beslutsprocesser, opinionsbildning och kommunikation, både från arbete i regeringskansliet och riksdagen. I Regeringskansliet, på statsrådsberedningen, förhandlade hon regeringens politik inom bland annat frågor om att ersätta djurförsök. De senaste åren, innan tjänsten som generalsekreterare, var hon omvärldsstrateg, med rådgivningsuppdrag för bland andra ett bioteknikbolag med djurförsöksfria allergitester och för Forska Utan Djurförsök. Tillsammans med en docent i toxikologi från Karolinska institutet, publicerade hon våren 2021 rapporten ”Att kommunicera om nya metoder utan djurförsök – Upplevelser, utmaningar och uppmaningar”.

Forska Utan Djurförsöks seniora sakkunniga för forskning är utbildad i bland annat biomedicin, toxikologi och klinisk prövning och hon är en av Sveriges ledande experter inom området djurförsöksfria forskningsmetoder. Seniora sakkunniga är även ledamot i Nationella kommittén för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. Denna kommitté ska finnas i alla EU-länder, i enlighet med EU:s Direktiv (2010) om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. I Sverige utgör Nationella kommittén även styrgrupp för Sveriges 3R-center vid Jordbruksverket. Seniora sakkunniga är dessutom ledamot i Centrala Djurförsöksetiska Nämnden. Detta medför bland annat att Forska Utan Djurförsök får en god inblick i, och övergripande kunskap om, läget kring djurförsök och djurförsöksfria metoder i såväl Sverige som internationellt. Seniora sakkunniga föreläser ofta vid Sveriges lärosäten och i arrangemang organiserade av myndigheter, bland annat vid Vetenskapsrådets årliga seminarium om aktuella djurförsöksfrågor.

Inom styrelsen har det funnits kunskap och erfarenhet inom bland annat djurförsök och djurförsöksfria forskningsmetoder, arbete i djurförsöksetiska nämnder, ekonomi och

ledarskap, näringsliv och företagsledning och juridik. Styrelsens ordförande har bland annat tidigare varit professor i neurotoxikologi samt Vd för biotechföretag. Han har även varit ordförande i Centrala Försöksdjursnämndens alternativutskott, ledamot av det europeiska utvärderingscentrets vetenskapskommitté ESAC (ESAC är rådgivande expertkommitté till EURL ECVAM, EU:s forskningscenter för alternativ till djurförsök) samt medlem av den europeiska forskargruppen för alternativ inom toxicitetstestning (ERGATT).

Forska Utan Djurförsök har en vetenskaplig kommitté som bedömer ansökningarna till forskningsanslagen som stiftelsen utlyser årligen. I den vetenskapliga kommittén ingår forskare och andra experter med kompetens inom olika forskningsfält där djurförsök används idag samt om djurförsöksfria metoder. Det är sedan Forska Utan Djurförsöks styrelse som beslutar om anslagen.

5. Vilka ekonomiska och andra resurser har Forska Utan Djurförsök använt i arbetet 2023 och varifrån kommer intäkterna?

De resurser som används för att uppnå målen är främst ekonomiska medel som används till forskningsanslag samt aktiviteter för att lyfta och främja målet att ersätta djurförsök med andra metoder och för att kunna samla in medel till verksamheten. Utöver ekonomiska resurser är kunskapsresurser mycket viktiga, som kunnig personal, vetenskapliga kommittén samt innovativa forskare som utför forskningen inom djurförsöksfria metoder och kommunicerar i frågan.

Intäkterna kommer främst från gåvor och arv från allmänheten samt till en del från gåvor från företag och organisationer som andra stiftelser. Totalt har Forska Utan Djurförsök under 2023 fått in 4 437 720 kronor i gåvor, 1 270 509 kronor i arv och legat samt 142 572 kronor från övriga intäkter. Främst privatpersoners gåvor, men även gåvor från andra stiftelser, är av stor betydelse. Den totala verksamhetskostnaden under 2023 var 12 448 585 kronor som fördelades enligt följande: Ändamål 11 502 997 kronor, insamling 462 784 kronor och administration 482 804 kronor.

Inför och under 2023 höjde vi åter anslagen till forskning för att ersätta djurförsök. 17 olika forskningsprojekt beviljades anslag med totalt 4,85 miljoner kr.

6. Vilka strategier har Forska Utan Djurförsök för att uppnå målen?

Den främsta strategin är att stödja forskning som syftar till att utveckla nya metoder som kan ersätta djurförsök. Forska Utan Djurförsök var vid bildandet 1964 först i Sverige, och en av de första i världen, att ge anslag till forskning specifikt inriktad på att ersätta djurförsök med djurförsöksfria metoder. Vi har årligen delat ut forskningsanslag sedan 1971. Under åren har stiftelsen kunnat dela ut miljonbelopp till forskning för att ersätta djurförsök och allt högre belopp har delats ut de senaste åren.

Mottagare av forskningsanslagen är främst forskare vid svenska universitet och högskolor, samt i vissa fall forskare vid forskningsinstitut, myndigheter och företag. Beslut om anslag fattas av styrelsen efter förslag från Forska Utan Djurförsöks vetenskapliga kommitté, som består av forskare med bred kompetens inom relevanta forskningsområden. Vi ställer också krav på att forskarna ska rapportera hur de har använt anslaget och vi utvärderar att vårt stöd har gjort nytta.

Vårt arbete är långsiktigt och strategiskt. Det är inte ovanligt att ett forskningsprojekt tar 10 - 15 år från idé till utvärderad och accepterad metod som kan ersätta ett visst djurförsök. Det tar tid, men våra forskningsstöd ger resultat - vilket bland annat visade sig under 2022 när den djurfria testmetoden GARD blev internationellt godkänd. GARD®-teknologins prestanda och breda användningsområde gör att den unika GARD®skin Dose-Response-metoden också 2024 fortsätter att ligga i forskningens framkant och leverera resultat som snabbar på övergången till djurfri testning och säkrare produkter på marknaden.

Utöver strategin att främja forskning genom att dela ut forskningsanslag, arbetar Forska Utan Djurförsök med informations- och kunskapsspridning samt politisk påverkan och opinionsbildning. Det handlar om att främja en samhällsutveckling där fördelarna med att ersätta djurförsök belyses inom både forskning och politik, och där attitydförändring och ökade resurser kan göra en snabbare omställning till nya metoder möjlig. Det är också viktigt att allmänheten får information om behovet och möjligheterna med att ersätta djurförsök, dels för att främja opinionsbildning, dels för att stiftelsen vänder sig till allmänheten för att samla in gåvor.

Forska Utan Djurförsök vill bland annat lyfta betydelsen av att satsa på att ersätta djurförsök i forskningspolitiken generellt, att öka det öronmärkta statliga stödet till forskning för att ersätta djurförsök och fortsatt stöd för att Sveriges 3R-center vid Jordbruksverket ska kunna arbeta effektivt. 3R står för Replace, Reduce, Refine, dvs. att ersätta djurförsök, reducera antalet djurförsök samt förfina djurförsöken genom till exempel bättre smärtlindring och bättre djurhållning. Föreläsningar för studenter, främst som gästföreläsare på grundnivå och forskarutbildningar på universitet och högskolor, nätverkande med forskare och myndigheter, deltagande och presentationer på forskarkonferenser och e-nyhetsbrev riktade till forskare, utgör andra exempel på strategiskt arbete för att öka kunskapen om och acceptansen av djurförsöksfria metoder.

Genom representation i olika statliga organ och genom nätverkande har Forska Utan Djurförsök goda förutsättningar att påverka arbetet i Sverige och inom EU för att ersätta djurförsök. Forska Utan Djurförsöks seniora sakkunniga var under 2023 andra vice ordförande i Sveriges nationella kommitté för försöksdjursfrågor, som utgör styrgrupp för Sveriges 3R-center. Samt ledamot av Centrala Djurförsöksetiska nämnden, som bland annat utvärderar djurförsök i efterhand.

För att öka intresset för djurfria metoder arbetar Forska Utan Djurförsök även med information riktad till allmänheten samt finns tillgängliga för media som önskar hjälp med

fakta och information. Tillgänglighet gentemot de som efterfrågar information bidrar till Forska utan djurförsöks mål att vara den främsta aktören som allmänhet, media och politiker ska vända sig till för att få fakta om djurförsöksverksamhet och djurfri forskning.

7. Hur vet Forska Utan Djurförsök att arbetet är framgångsrikt? När kan målet uppnås och vilka är svårigheterna?

Forska Utan Djurförsöks ändamål, att främja vetenskaplig forskning för att ersätta djurförsök, främjar vi varje år genom att vi delar ut forskningsanslag. Vi har dessutom delat ut allt högre forskningsanslag de senaste åren. Men att få fram nya metoder så att djurförsök, och i synnerhet plågsamma djurförsök, helt ska avvecklas är ett mycket långsiktigt arbete.

Forska Utan Djurförsöks långsiktiga arbete med att stödja forskning och informera om djurförsöksfria metoder, bidrog år 2024 - liksom tidigare och kommande år - även till målet i EU:s Direktiv (2010) om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. I direktivet framgår att "Alla försök på levande djur i vetenskapliga syften och i undervisningssyfte, ska ersättas när det är vetenskapligt möjligt."

Vårt arbete bidrog även under 2023, liksom tidigare och kommande år, även till ambitionen i den nuvarande Forskningspolitiska propositionen, "Forskning, frihet, framtid - kunskap och innovation för Sverige", där Sveriges forskningspolitik för åren 2021 – 2024 slås fast. I den här propositionen framgår att: "Sverige kan bli världsledande inom alternativa metoder, vilket kan bidra till såväl nya jobb som nya företag. Efterfrågan på snabbare, billigare och säkrare testmetoder är stor."

Men varken EU-direktiv, Sveriges gällande forskningspolitik, statliga strategier som Life Sciencestrategin, eller Forska Utan Djurförsöks egna stadgar och strategier, pekar ut när målet om ersätta djurförsök kan uppnås. Det är svårt att sätta ett sådant mål, särskilt utan att det har tagits fram en nationell plan och/eller strategi på EU-nivå. Och någon sådan konkret färdplan eller delmål för när detta ska uppnås finns inte ännu. Detta är en av svårigheterna med arbetet för att ersätta djurförsök, att konkreta milstolpar och mål saknas.

Forska Utan Djurförsök driver därför bland annat att riksdagen och Regeringen fattar beslut om: -Satsningar på forskningen för att få fram djurfria metoder, öka det statliga anslaget. - Strategi för att gå över till djurförsöksfri forskning, med tydliga målsättningar och milstolpar. -Skarp svensk röst i EU för att EU ska satsa på djurförsöksfri forskning samt utvecklingen och valideringen av djurfria testmetoder vid riskbedömning av kemikalier.

Men mycket har förbättrats sedan Forska Utan Djurförsök delade ut de första forskningsanslagen 1971. Numera finns flera djurförsöksfria metoder, såsom till exempel avancerade cellmodeller, datormodeller och organ på chip, som får alltmer genomslag och acceptans vid både riskbedömning av kemikalier och i medicinsk forskning. Det är metoder som ofta visat sig vara bättre än djurförsöken.

Forska Utan Djurförsök är en av få forskningsfinansiärer i Sverige som målmedvetet gett forskningsanslag till forskargrupper och projekt som har utvecklat banbrytande nya metoder inom områden som utveckling av avancerade cellmodeller och systembiologiska matematiska modeller.

Djurförsökens brister uppmärksammas alltmer: djurförsök är inte enbart ett etiskt problem - det finns även vetenskapliga problem med djurförsök. Av tio nya läkemedelssubstanser som genomgått omfattande djurförsök så kommer bara ett nytt läkemedel ut på marknaden; i nio fall av tio visar sig den nya substansen ha säkerhetsrisker eller saknar effekt på människa, trots genomförda studier på djur. Detta i sig utgör en stark drivkraft för att utveckla nya och bättre metoder, där djurförsök kan ersättas med nya metoder som bättre efterliknar vad som sker i människan som exponeras för ett läkemedel eller kemikalier.

Trots ovanstående finns fortfarande inget land i världen som har en genomgripande och konkret plan för att komma bort ifrån att djurförsök är standard. Satsningar för att få fram nya metoder, som inte utgår från djurförsök, är ofta små. Tvärtom finansieras djurförsök ofta via statliga medel, också i Sverige. Även EU och andra internationella organ ger anslag till forskning med djurförsök och det finns också lagstiftning samt internationellt överenskomna riktlinjer och standarder som innebär krav på djurförsök för att till exempel testa läkemedel, medicintekniska produkter, bekämpningsmedel och andra kemikalier.

Av bland annat vetenskapliga rapporter framgår dock allt tydligare att framtidens riskbedömning av kemikalier kommer att behöva ske med andra metoder än djurförsök, för att möjliggöra human-relevanta riskbedömningar av fler kemikalier och blandningar och för fler typer av risker, än vad som är möjligt att undersöka med hjälp av djurtester. Även inom medicinsk forskning har djurförsökens brister alltmer kommit i fokus och intresset för djurförsöksfria modeller ökar stadigt, inte minst inom läkemedelsindustrin bland annat i tidiga forsknings- och utvecklingsstadier. Det sker ständigt framsteg genom utveckling av nya metoder som, steg för steg, ersätter djurförsök inom många områden där djurförsök används idag. Likaså sker en kunskaps- och teknikutveckling som öppnar upp möjligheter att utveckla ännu fler nya metoder i framtiden.

Fortfarande återstår till exempel ett mycket starkt behov av att skapa djurförsöksfria modeller för att studera helkroppseffekter. Faktorerna som påverkar möjligheterna att minska och ersätta djurförsök är många och inkluderar bland annat vetenskaplig utveckling, möjligheter att validera metoderna, utbildning och spridning av nya metoder, lagstiftning och regulatorisk acceptans, finansiering, forskares och regulatorers attityder samt den publika opinionen. Det är därför svårt att i dagsläget bedöma när målet – att alla djurförsök ska ersättas – kommer att kunna nås. Det behövs både finansiering, strategier och förändrade attityder för att driva utvecklingen framåt till forskning utan djurförsök.

Det finns dock förhoppningar att en betydande del av djurförsöken ska kunna ersättas inom de närmaste 10 - 20 åren, och att relevansen av djurförsök i medicinsk forskning ska minska. Forska Utan Djurförsök har som målsättning att öka forskningsanslagen, dels genom

opinionsbildning för att de statliga anslagen ska öka, dels genom en fortsatt successiv ökning av de egna forskningsanslagen.

8. Hur mäter Forska Utan Djurförsök framgångar?

Att stödja forskning så att nya, djurförsöksfria test- och forskningsmetoder utvecklas är Forska Utan Djurförsöks huvudsakliga uppgift, liksom att djurförsök ersätts inom utbildning och biologisk produktion. Vi ska därutöver även sprida information och kunskap om behovet och möjligheterna med djurförsöksfri forskning samt arbeta med att påverka politiska beslut och opinionsbildning. Inom dessa tre områden mäter vi framgångar utifrån de strategier vi har för att främja vårt ändamål.

Dela ut forskningsanslag

Vi vet att det finns många forskare som har god kompetens och med idéer om hur de skulle kunna utveckla metoder som kan ersätta djurförsök om de får finansiering. Bristande finansiering är en starkt begränsande faktor vid utvecklingen av nya metoder. Därför är fler utdelade anslag och högre anslagsbelopp ett mycket viktigt mått på framgång för Forska Utan Djurförsök. Det är därför glädjande att Forska Utan Djurförsök år för år har kunnat dela ut allt högre anslagsbelopp, totalt 4,85 miljoner för 2023, vilket är det högsta totala beloppet som Forska Utan Djurförsök fram till 2023 delat ut under ett år. Under 2024 kommer Forska Utan Djurförsök satsa extra på anslag med anledning av 60-års jubileum.

År då anslag beviljades	Summa beslutade anslag
2023	2,44 miljoner**
2023 (första halvan av året)	4,85 miljoner
2022	600 000 *
2021	3,86 miljoner
2020	2,7 miljoner

**2023: i december beslutade styrelsen om några av forskningsanslagen för 2024, resterande anslag för 2024 beslutade styrelsen i februari 2024.

2023: i juni 2023 beslutade styrelsen om forskningsanslagen för 2023, vilket blev totalt 4,85 miljoner kronor till forskning som under 2023 ska användas för att ersätta djurförsök.

* 2022: beslut om forskningsanslag försenades och först i juni 2023 beslutade styrelsen om vilka forskare som fick anslag för 2023. Därför uppgick forskningsanslagen 2022 enbart till 600 000 kronor, vilket var tidigare beslutade flerårsanslag till två projekt.

Forskare som får anslag förbinder sig att redovisa resultat till Forska Utan Djurförsök senast två år efter anslaget. Forskare som söker fortsatt anslag ska delredovisa resultat i samband med ny ansökan om anslag och slutrapportera två år efter sista anslaget.

Forskarnas rapportering visar att Forska Utan Djurförsöks forskningsanslag många gånger varit avgörande för att forskningsprojektet har kunnat genomföras. Rapporterna visar också generellt på mycket goda resultat, som direkt eller indirekt kan leda till en minskning av djurförsök och på stort intresse från andra forskare att ta del av nya metoder. Forska Utan Djurförsök har flera gånger även varit först eller en av de första att stödja projekt som, när de börjat kunna visa resultat, kunnat få anslag även från annat håll och inte längre är beroende av Forska Utan Djurförsöks stöd. Att projekten får anslag från andra finansiärer är i sig en kvalitetsstämpel som visar på goda effekter av Forska Utan Djurförsöks arbete.

Bland redovisningarna kan nämnas att Professor Stina Oredsson, Lunds universitet, med framgång har tagit fram ett näringsmedium för cellodling, som innebär att inga animaliska produkter behöver användas. Vanligt är annars användning av fetalt kalvserum, som produceras av blodet från ofödda kalvar i samband med slakt av dräktiga kor i länder där detta är tillåtet. Proceduren har rapporterats utsätta kalvarna för svårt lidande. Utöver djurskyddsproblematiken innebär användning av fetalt kalvserum även ett vetenskapligt problem, då sammansättningen av kalvserum är odefinierat och dessutom varierar mellan produktionssatserna. Att kunna ersätta fetalt kalvserum med ett väldefinierat odlingsmedium utan djurprodukter innebär därför fördelar både för djurskyddet och för forskningen, och kan leda till ökad tillförlitlighet vid användning av cellodling i forskning och riskbedömning. Recept och metod för att tillverka mediet har publicerats i vetenskapliga tidskrifter och är därmed fritt tillgängligt för andra forskare.

Forskaren Pernilla Eliasson, Sahlgrenska universitetssjukhuset, har slutrapporterat sitt projekt för att utveckla en cellodlingsmodell för senor, som enligt rapporten framgångsrikt minskat behovet av djurförsök i studier av bl.a. hur senskador läker. Modellen har spridits till andra forskargrupper vid andra universitet, och ska vidareutvecklas för fler framtida användningsområden.

Även rapporter från forskare som beviljats flerårsanslag, och som ska delrapportera inför utbetalning av kommande års anslag, visar på framsteg i arbetet med att ta fram nya metoder för att ersätta djurförsök, samt att Forska Utan Djurförsöks anslag är viktiga för att forskningsprojekten ska kunna utföras.

Som ett exempel som visar på att det kan ta lång tid från att forskaren beviljats anslag, tills att forskningsprojektet når sin fulla effekt, kan nämnas att forskaren Martin Andersson, som fick Forska Utan Djurförsöks forskningsutmärkelse Nyänkaren 2019, under 2023 publicerat en vetenskaplig artikel om sin metod för att ersätta Draize ögonirritationstest, ett djurförsök som kan vara mycket plågsamt, där kemikalier och andra substanser sprutas in i ögonen på kaniner. Tack vare stöd från bl.a. Forska Utan Djurförsök, har Martin Andersson med kolleger vid forskningsinstitutet RISE tagit fram en helt djurfri metod, där risk för ögonirritation

utvärderas i en datormodell. Nästa mål är att få metoden godkänd som testriktlinje för kemikalier av Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Det skulle innebära att resultat från testet ska godkännas inom alla OECD-länder. Inom EU finns också regelverk som säger att om godkända djurförsöksfria metoder finns, så får djurförsök inte användas.

När det redan finns metoder att ersätta djurförsök med, så gäller det att forskare kan hitta informationen. Men detta kan vara lika svårt och tidsödande som att hitta en nål i en höstack, särskilt för projekt inom medicinsk forskning. Men tack vare anslag från Forska Utan Djurförsök, har forskare bl.a. vid Karolinska institutet och holländska universitet utvecklat sökmotorn 3Ranker, som ska underlätta för alla som söker efter metoder som kan ersätta djurförsök. 3Ranker lanserades i januari 2023.

Med hjälp av artificiell intelligens, AI, hittar 3Ranker metoder som kan ersätta djurförsök bland ca 35 miljoner vetenskapliga artiklar i databasen MEDLINE. Sökmotorn kommer därmed att underlätta för forskare och andra som söker djurförsöksfria metoder inom medicinsk forskning, ett område där en stor del av djurförsöken sker, men där det också tidigare varit särskilt svårt att hitta information om relevanta, djurförsöksfria alternativ. I sökmotorn finns algoritmer för poängsättning utifrån relevans, vilket ökar chanserna att information om en lovande metod kommer högt upp i listan över svar. Målgrupp för sökmotorn är bland annat forskare, djurskyddsorgan hos alla som använder djurförsök, myndigheter, forskningsfinansiärer och ledamöter i djurförsöksetiska nämnder. Det här kan få stor betydelse för att öka användningen av djurförsöksfria metoder. 3Ranker är gratis att använda och tillgänglig för alla: <https://www.open3r.org/>

Informations- och kunskapsspridning

För att kunna dela ut egna, allt högre forskningsanslag samt driva på för att de statliga medlen till forskning som kan ersätta djurförsök ska öka, arbetar Forska Utan Djurförsök med att sprida information och kunskap om behovet av, och möjligheterna med djurförsöksfria metoder. Att sprida kunskap handlar även om att andra centrala aktörer, som forskare, politiker och allmänheten ska inspireras att främja utvecklingen till djurförsöksfria metoder. Samt att frågan på olika sätt tas upp i media. Vår informations- och insamlingsverksamhet utgör en viktig del för att kunna främja ändamålet.

Under 2022 och första halvan av 2023, publicerades intervjuer i både text och filmer av Sveriges 3R-center och av Linköpings universitet respektive Kungliga Tekniska Högskolan. I intervjuerna medverkar forskare som berättade om sin forskning med andra metoder än djurförsök. Samtliga dessa totalt fyra forskare har, eller har haft, forskningsanslag från Forska Utan Djurförsök och det är en framgång även för Forska Utan Djurförsök att deras djurförsöksfria forskning lyfts fram på detta sätt.

Intäkterna från både de postala utskicken och de digitala kampanjerna ökade ytterligare 2023 jämfört med 2022 (efter att ha ökat 2022 jämfört med 2021). Insamlade gåvor 2023 är

det högsta beloppet hittills för Forska Utan Djurförsök sett till den senaste femårsperioden och har resulterat i att stödet till forskning för att ersätta djurförsök har kunnat ökas.

Under 2022 sjösatte vi digitala insamlingskampanjer, och under 2023 slog vi nya, egna rekord i insamlade belopp via digitala kampanjer. En digital julkampanj slog också vårt rekord från 2022 på Facebook i antal ”gilla”, 2023 blev det 2 000 ”gilla” samt många fler inlägg som fick över 1 000 ”gilla” och fler delningar. Även detta har gett möjlighet att öka stödet till forskning för att ersätta djurförsök.

Under året fortsatte de goda kommunikationsresultaten från 2022 med ytterligare ökning av publicerade nyheter på vår hemsida, i våra sociala medier via vår Facebooksida som har drygt 61 000 följare, samt på LinkedIn och Twitter. På detta sätt sprids viktig information om behovet av, och möjligheterna att ersätta djurförsök till såväl allmänhet som forskare och politiker.

Generalsekreteraren deltog, tillsammans med stiftelsens seniora sakkunniga, vid Vetenskapsrådets årliga heldagsseminarium om aktuella djurförsöksfrågor, med ett informationsbord under dagen. Dialoger hölls med flera aktörer som också tog del av Forska Utan Djurförsöks tryckta informationsmaterial.

En av de framgångsrika nyheterna på hemsidan, i vårt nyhetsbrev och med 1 300 ”gilla” på Facebook, handlade om att stiftelsens styrelseordförandes bok utkommit, om att ersätta djurförsök med nya metoder: Erik Walum beskriver själv sin bok, med titeln "RETRAIN! Detecting Chemical Hazards Without Animal Testing", som både en dokumentation av forskningsframsteg och en samling innovativa idéer som kan vara till nytta för dagens forskare och toxikologer (giftighetsforskare), som fokuserar på metoder utan försöksdjur. I boken lyfter Erik fram de betydande framsteg som skedde under 1980- och 1990-talet inom utvecklingen av tester som inte kräver djurförsök. Särskilt det framgångsrika arbetet som skedde inom de nordiska länderna. Men Erik beskriver också hur djurförsöksfria tester bemöttes med skepsis bland traditionella toxikologer, innan testerna så småningom accepterades.

Stiftelsens anställda seniora sakkunniga för forskning, är även ledamot och andra vice ordförande i Nationella kommittén för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. En sådan kommitté ska finnas i alla EU-länder, i enlighet med EU:s Direktiv (2010) om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål. I Sverige utgör Nationella kommittén även styrgrupp för Sveriges 3R-center vid Jordbruksverket. Seniora sakkunniga har även under året utfört konsulttjänster för Nationella kommitténs räkning. Hon är också ledamot i Centrala Djurförsöksetiska Nämnden och flera styrelseledamöter har erfarenheter av och varit ledamöter i regionala djurförsöksetiska nämnder.

Vid Vetenskapsrådets årliga heldagsseminarium om aktuella djurförsöksfrågor, har seniora sakkunniga de senaste åren varit inbjuden som föreläsare. Även 2023 höll hon, denna gång tillsammans med verksamhetsledaren för Sveriges 3R-center, ett föredrag. Hon var även

föreläsare vid Jordbruksverkets årliga djurskyddskonferens samt deltog i en panel om användningen av djur i försök på ett etikseminarium på Karolinska Institutet, arrangerat av deras etikråd.

Seniora sakkunniga medverkar därutöver i en film producerad av Sverige 3R-center där olika perspektiv på möjligheter och utmaningar med att ersätta djurförsök lyfts fram. I filmen lyfter hon fram vad som krävs för att snabba på utvecklingen till djurförförsöksfri forskning. I filmen deltar även forskare och politiker samt representanter för företag och myndigheter. En av forskarna som är med i filmen, Gunnar Cedersund, var den första forskaren som fick Forska Utan Djurförsöks forskningsutmärkelse Nytänkaren (2019). Filmen finns sedan våren 2023 tillgänglig på Sveriges 3R-centers hemsida.

Sammantaget innebär detta att Forska Utan Djurförsök fått en god inblick i, och övergripande kunskap om, läget kring djurförsök och djurförsöksfria metoder i såväl Sverige som internationellt och det har ökat stiftelsens möjligheter till påverkan.

Politisk påverkan och opinionsbildning

Politiska beslut har stor inverkan på möjligheterna att nå målet om att ersätta djurförsök med nya metoder. Det handlar om bland annat statlig forskningsfinansiering, forsknings- och innovationsstrategier - både på svensk nivå och inom EU samt i övriga världen. I EU:s Försöksdjurdirektiv från 2010 finns målsättningen att alla försök, på levande djur i vetenskapliga syften och i undervisningssyfte, ska ersättas när det är vetenskapligt möjligt. Forska Utan Djurförsöks arbete, och forskarna vi stödjer, bidrar alltså till att nå upp till den målsättningen.

Under 2023 har Forska Utan Djurförsök i flera kanaler uppmärksammat att regeringen kraftigt minskat 3R-centrets finansiering vilket innebär att regeringen lägger hinder i vägen för arbetet med att ersätta djurförsök. Trots att den nuvarande Forskningspolitiska propositionen, "Forskning, frihet, framtid - kunskap och innovation för Sverige", som slår fast Sveriges forskningspolitik för åren 2021 – 2024 lyfter fram alternativa metoder. I propositionen framgår att: "Sverige kan bli världsledande inom alternativa metoder, vilket kan bidra till såväl nya jobb som nya företag. Efterfrågan på snabbare, billigare och säkrare testmetoder är stor."

Forska Utan Djurförsök arbetar med att sprida kunskap till bland annat forskare och politiska beslutsfattare om behovet av, och möjligheterna med, att satsa på forskning som kan ersätta djurförsök. Genom stiftelsens seniora sakkunnigas arbete i Sveriges Nationella kommitté för skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål, har stiftelsen den vägen kunna bidra med kommentarer till viktiga pågående policyarbeten; regeringens arbete med att ta fram nästa forskningspolitiska proposition, en statlig utredning om hur den framtida forskningsfinansieringen i Sverige ska organiseras samt i arbetet med att ta fram ett projektförslag (i samarbete med bl.a. EU-kommissionen och Holland) angående samarbetet inom EU för utveckling av djurförsöksfria metoder, inom

ramen för ERA (European Research Area).

För Forska Utan Djurförsök är det viktigt att dels öka våra egna ansökningsbara anslag, men även öka beloppet som ges som ett anslag. Och dels att påverka de politiska besluten, så att det statliga anslaget som främjar Replace ökar. Samt att påverka andra politiska beslut som att Sveriges 3R Center får fortsatt finansiering, att regleringsbrev till relevanta myndigheter främjar Replace m.m. Det är också viktigt att bevaka politiken på EU-nivå och i förekommande fall påverka svenska EU-parlamentariker.

Forska Utan Djurförsöks forskningsanslag bidrar till att Sverige ska kunna ta större kliv framåt för att kunna närma sig att bli världsledande när det gäller att få fram alternativa metoder till djurförsök.

Avslutningsvis

Stiftelsen Forska Utan Djurförsök ändamål är således enligt vårt stiftelseförordnande att: "främja sådan för folkhälsan eller djurhälsan bedriven vetenskaplig forskning, där djurförsök inte kommer till användning. Väsentligt är att Stiftelsen med sin verksamhet befordrar utvecklandet av sådana rön och metoder, att användningen av försöksdjur i synnerhet för plågsamma försök nedbringas med sikte på total avveckling."

Vår huvudsakliga uppgift och strategi handlar alltså om att stödja forskning så att moderna, djurförsöksfria metoder utvecklas och används i stället för djurförsök. Samt i syfte att djurförsök, och särskilt plågsamma djurförsök, helt ska upphöra. Vi vet att detta är ett långsiktigt arbete och att framsteg sker i takt med att modern teknik utvecklas och används alltmer. Samtidigt som förändrade attityder bland både forskare, myndigheter, politiker och allmänheten behövs för större satsningar och ett snabbare skifte till djurförsöksfri forskning. Vårt uthålliga stöd till innovativa forskare är mycket viktigt för att driva på denna utveckling, med sikte på vår vision "En värld fri från djurförsök".